Prezentul text este reprodus după ediţia Tudor Arghezi, *Versuri*, Editura pentru Literatură, Bucureşti, 1966.

TUDOR ARGHEZI
CÂNTARE OMULUI
Postfaţă de ADRIAN ANGHEI. ESCU

EDITURA MINERVA Bucureşti – 1972

UMBRA

Te urmăresc prin veacuri, prin vârste şi milenii, încă de când spinarea ţi-o-ncovoiai pe brânci, Când, speriat şi singur, târâş printre vedenii, Umblai numai să cauţi culcuş sau să mănânci.

Însoţitoare mută-n odihnă şi mişcare şi copie leită, croită pe tipar, Ne-nghiesuiam alături, ciuliţi în ascultare, La pasu-n frunze-al fiarei flămânde, greu şi rar.

Ascunşi prin gropi şi scorburi, alăturea de tine, Tu nu ştiai că suntem într-unul singur doi, împreunaţi pe viaţă din două firi străine Prin şubreda urzeală de aer dintre noi.

Sunt umbra ta, de-a pururi de om nedespărţită, Cu linia schiţată aceeaşi de contur, Pe pulberea fierbinte şi-n cremenea tocită, la un păianjen negru ce-ţi umblă împrejur.

Sunt petecul de noapte, dat ţie din născare, şi ies şi intru-n tine în zori şi în amurg. Din mine vii şi-n mine tentorcă, în bezna mare, Fărâmiţată-n oameni şi-n zilele ce curg.

În mine-i scris destinul cu slove nevăzute. Ghiceşte-ji-l, să-l afH, de-ţi este plin sau gol. Ţâţânele zidite alunecă tăcute, De-abia lăsând să treacă un fum. ca un simbol.

NICIO SILABĂ-NTREAGĂ

Nicio silabă-ntreagă nu se rostea pe hune, Căci nu-ţi găsiseşi graiul legat şi priceput, N-aveai nici loc, nici ţară, nici neam şi nici uh nume;

Din vremi de vremi fuseseşi gângav, pribeag şi mut.

Era, şopteşte Cartea, la început Cuvântul, Purtându-se pe ape, ca negura, răzleţ; De se-auzea un tropot, Cuvântul era vântul, Călare pe vecie şi veşnic călăreţ.

În ceasul ultim, umbra din lume se va strânge Din sufletele toate, la timp necunoscut, Din oamenii cu aripi, din oamenii de sânge, în negura-ntocmită din nou de la-nceput.

Vor mai rămâne însă, în noaptea adunată, în peştera adâncă a haosului semn Despre ce-au fost puterea şi lupta de-altădată? Măcar o amintire, măcar crestată-n lemn?

Măcar cât mai adie în unda călătoare, Fără să simtă-n zarea, închisă din apus cu porţi de fier strâmtate, cu munţi şi stă vă are, Măcar cât oglindirea arţarilor de sus?

Din plămădirea nouă a zmârcului cu ceaţa. Se va stârni, pesemne, fierbinte, iarăşi viaţa.

PÂNĂ ATUNCI

Până-n sfârşit, să nu uiţi măreaţa sărbătoare.
Când te-ai sculat din pulberi deodată în picioare.
Privirea ta târâşă şi-mpiedicată-n tină
Primi din depărtare întâia ei lumină.
Şi-odată dezlegată de mâl şi de ţărână.
Ajunse scrutătoare, senină şi stăpână.
Erai o rădăcină şi nici de-abia un trunchi:
Ai smuls-o de sub tine şi-ai frânt-o pe genunchi.
Şi slobod de osânda de rob încremenit
Te-ai desfăcut de locul osândei şi-ai pornit.
Şi cumpănit pe câte o talpă şi-un călcâi.
Ai fost pe verticala înaltă cel dintâi.
Îţi ridicaseşi capul de jos, chemat de soare.
Şi începu îndată şi cugetul să-ţi zboare.
Tu ţi-ai învins pământul, mormântul şi destinul.
Se învinsese omul neaşteptat, străinul.

ÎMPLINIRE

Dezvăluideodată ce nu ştiai de jos
Şi ai văzut pământul întins că e frumos.
Din asfinţitul palid, boltit spre răsărit, întâia oară cerul de-a lungul l-ai zărit.
Lua faţă adâncimea şi, nouă, toată firea
Îţi arăta deasupra şi-n jur nemărginirea.
Dar înălţat în Slavă, subt cingătoare» frunţii
Ţi se făcură netezi şi mici, pitiţi, şi munţii.
Căci văzul are harul şi voia de la soare
Ca tot ce întâlneşte să scadă şi scoboare.
Ridică-ţi numai ochii puţin, ca un lăstun.
Că piscurile înseşi descresc şi se supun.
Ai biruit ţărâna şi-ai rupt împletitura.
Nu-ţi mai cătai merindea târâş, pe brânci, cu gura.
Ca viezurii şi şerpii, orbeşte şi flămând.
Când te-arătai o clipă şi te-ascundeai curând.
Puseseşi blestemat
Să zaci în neputinţă, de-a pururea culcat. Dar chinuit de râvna de-a fi, muncit de jind, Miracolul trezirii I-ai săvârşât voind. Ţi-ai depărtat pământul de buze la picioare, Slujit de-aci na. inte de mâinile uşoare.
LA STELE
Dacă ce spune Cartea, din vechi, e-adevărat, Că Iaşi din frământarea ţărânii cu scuipat, Batjocura-i plătită cu vârf şi, răzbunată. Nu trebuia să cugeţi, tu, vierme, niciodată. Atoatefăcătorul de râpi şi de izvoare în temniţa fiinţei te-a-nchis între zăvoare. Tu trebuia să suferi, să rabzi cumplita lege, Că omul, ca şi piatra, stă sterp şi nu-nţelege; Că între-o trebuinţă şi alta, de jivină, Să nu-ţi răzbească firea, din pântec la lumină, Să fii o burtă numai, un zgârci care se-aruncă, şi să asculţi orbeşte de streche, la poruncă. Să-ţi amăgeşti mâhnirea şi dorul de-a pricepe cu ce-are armăsarul mai crâncen între iepe. Adevăratul lumii avânt de început Porni din ziua-n care, trezit, ai

priceput. Cel ce făcuse lumea, Iehova sau Satan.

Nu prevăzuse mintea şi-n minte un duşman. A scăpărat un fulger din caznă şi-ntâmplare şi fu decât şi stânca şi legile mai tare. De vreme ce modelul putuse-ntreg să scape, Nesfâşiat de fiare, nemistuit de ape, De-acu păşeşte ager că ţi-a ajuns totuna De te-or găsi mânia şi prigoni furtuna şi trăsnetul şi marea, şi crivăţul, să piei; Te vei lupta prin timpuri cu zeci de dumnezei, îngrămădiţi pe tine şi poruncindu-ţi: „Crede!”, Să-ţi fure giuvaierul ascuns, ce nu se vede. Într-un avânt sălbatic te-ai dus până la stele şi te-ai întors, aprinsă, cu una dintre ele. Că mâna îţi arsese cu care-ai scormonit în jarul alb din câmpul de sus, eşti răsplătit. Ai pus-o să răsară, să-ţi ardă-n vatra goală. A fost, biruitoare, întâia ta răscoală.

FLACĂRA PĂZITĂ

La fiacara, păzita să nu ţi-o fure viatul, Te ispitea comoara ce ţi-o dădea pământul. Ascunsă-ntr-o firidă de piatră şi-ncuiată, Ea trebuia scobită adânc şi dezgropată, şi apoi fiecărei frânturi de giuvaier să-i spargi era nevoie şi doagele de fier. Îţi trebuia răbdare, credinţă şi putere, Să-nlături aşternutul de pături de mistere. Dar cum să smulgi comoara pe care-ai flămânzit Tăcerii cetihite cu lespezi de granit? Şi cum putea clădirea veciei s-o răstoarne Plăpânda ta făptură, de-abia-ncnegată-n carne, Când tainele şi somnul lăuntrice, vecine, Se prelungeau din ocna pământului şi-n tine? Era întâi nevoie să te pătrunzi că nu Le birui neclintirea, de nu te-nvingi şi tu.

NĂS – coerro RUL

Ai născocit pe-ncetul uneltele, cu care Ţi s-a făcut mai dârză voinţa şi mai tare. Când te crezuseşi tocmai mai şubred şi mai mic. Atunci ţi-ajunse braţul molatec mai voime. Tot căutând zadarnic şi încercând aiurea, Ai născocit tăişul, cuţitul şi săcurea. Vicleanul fierăstrău, Tovarăşul şi şoarecele tău, Care-şi strecoară firul ca luciul

de oglinzi în curmeziş, prin codri, şi îi despică grinzi, şi secera pe care, în arşiţă, Maria o duce-ncovoiată cât ţine-n zări Tăria. Venise de cu noaptea, cu luna prinsă-n plopi, şi se întoarce seara pe carul nalt de snopi. Ai născocit odată şi o nimica toată, Cât ghimpele, săracul.

De mâc şi iute: acul; Şi harnicul nimica, vioi ca o lăcustă, Se-nghiesuie şi-aleargă pe marginea îngustă şi-mbracă omenirea de miile de ani: O sculă genială, cinci ace la doi bani. Ai născocit şi aţa, mătasea de păianjen, Cu care coase acul pe Gange şi Teleajen. Ai născocit făina şi pâinea tuturor, ia să ajungi de pâine gonit şi cerşetor, Crâmpeiule de viaţă, un rob, un muritor, în petecu-ţi de ţară, împotmolit, sfruntata şi îndrăzneaţa minte a născocit şi roata; Nu mai sOcot burghiul, cazmaua sau lopata, Frânghia, sârma, lanţul, cu care, prins de legi, Ai izbutit cătuşa de fluiere să-ţi legi. Ai născocit şi luntrea, să umbli pe ghicite, şi-n marea cu talaze şi valuri răzvrătite. Primejdia te cere şi-o cauţi, orişiunde Ghiceşti că te pân' deşte şi bănui că se-ascunde.

PE DRUM

De-atuncă încoace, focul străin a fost să-nceapă o vârstă hotărâtă în ţara ta de apă. Ai logodit văpaia cu apele-n vâltoare, Să mâne sumedenii de mori şi de cuptoare. Atunci, întâiaş dată s-a desluşit în fum că ţi-ai croit nainte şi-n Slăvi alt rost şi-un drum. S-a zguduit văzduhul şi răsuna şi hăul, Când se-auzi ciocanul zdrobind pe muchi ilaul. Îţi trebuiau potcoave la caii prinşi de coamă, Zăbale, lănci şi scuturi de fier şi de aramă, ia să o-nfrunţi cu pieptul primejdia-nvoită cu ceasul rău, cu vraja şi leneşa ispită. Tu ai rămas de-aumcea-n răspăr şi răzvrătit, De câte ori stăpânii şi vremea te-au minţit.

CHEMAREA ÎNĂLŢĂRII

Chemarea înălţării ca spicul se-mplinise. Tărâmurile toate te aşteptau deschise şi te mutai pe ele în voia ta

deplină, Scăpat de-nţelenirea pe loc şi rădăcină. De-o fire cu ţarina, dar dezlegat de lut, Ai început o lume din nou de la-nceput. Strein în pribegie, plăpând şi venetic, Erai cât o fărâmă de fulg şi de nimic, O coajă de tărâţe, o ţandăra, o pleavă. Bălan şi gol, făptura psrcă-ţi era bolnavă. Fugar, livid ca melcii, bătut de vremuri rele, Tu singur rămăseseşi pe lume gol la piele, Cel mai gingaş, mai fraged la trup şi oropsit; Doar umbra, drept cămaşă, pe piept nu ţi-a lipsit. Dihănii în cojoace cu ghiare, colţi şi coarne, Pândeau să te răstoarne: O lingură de sânge într-un plămăd de carne.

Între clădiri de piscuri, pierdute-n culmi de bruma, Ivirea ta, Adame, părea să fie-o glumă, Căci potrivit cu ele şi-oriunde te aşez Erai nici cât o boabă de mei ori de orez. Erai, ca pe-o hlamidă de purpură, o scamă, Un ac cu borangicul pierdut într-o năframă, O copcă rătăcită printre frânturi mărunte, încă-ncâlcită-n ceaţă, în câlţi şi-n amănunte, îţi şi visa nădejdea, dormind, să puie-n jug cu vitele pământul, cât e de lung, la plug. Şi se ivi, odată cu omul slobod, munca. Din pravila ei aspră, el îşi făcu porunca De fiecare clipă, simţind întâi, cu frica, în el nebănuâte puteri că se ridică.

EU, UMBRA

La gaura veciei, simţindu-te de mult, Am stat ascunsă vremuri, ca mâţa, să ascult, în curcubeie negre, de nopţi, te-am aşteptat. Scularea din puzderii s-a săvârşit treptat. Te-ai dezlipit din umeri şi, răzimat pe coate, Văzuşi că ridicarea pe şale nu se poate. Ai încercat sucirea înceată, pe şezut, Din răsputerea caznei cu brânciul, şi-ai căzut. Te-ai tăvălit pe pietre ca şarpele rănit. Nu ţi-a slăbit nădejdea. Mereu te-ai prăbuşit. N-o să mai uit nici lupta cu sineţi, nici această, în cerc de orizonturi imens, câmpie vastă, în mijlocul ei, omul vedeai cum strâns se zbate încăierat cu umbra lui în singurătate. Tăcerea îşi oprise şi suflul şi-aştepta: Va birui pământul, sau zvârcolirea ta? Secunda,

numai una-n vecie, o clipită, Va hotărî să bată, sunată sau dogită. Izbânda, dacă sorţii n-o fură s-o ascundă, Atârnă-n întregime de-o parte de secundă, îl vezi, căzut în trântă, ca iar zvâcneşte drept? S-ar zice că e-n luptă cu cerul, piept la piept. Se răscoleşte fierea, adânc, în măruntaie, S-a mai muncit şi rupe-ncleştarea, se-ncovoaie, şi ocrotindu-şi sânul cu palma, şi rărunchii, Se frâng din nou şi iarăşi i s-au deschis genunchii. Aşa e înălţarea, şi preţul se plăteşte cu chin şi suferinţă şi slavă, omeneşte.

MÂNA LUI

Ia uită-te acuma la mâna lui, făcută Pe flaut, pe cimpoi şi alăută. E-o floare. Vâră-ţi faţa în ea şi ai să bei Mireasmă, amintire şi vis din palma ei. Ea ştie să mângâie, să vindece, s-alinte, O strângere, o dată, o ţine-o viaţă minte. E mută când vorbeşte tăcut, ca o pecete C-un crin săpat în mijloc şi litere secrete. Făgăduieşte-o dată, trecând pe lângă tine: Făgăduinţa-i sfântă şi-atunci când nu şi-o ţine. De câte ori o viaţă întreagă nu se-ngână, Mâhnită, printre lacrimi, cu o strângere de mână şi câte visuri, câte şi vieţi nu au pierit, în suflet cu inelul părut făgăduit? Pe dinafară, viaţa are puteri să-ndemne, Pe dedesubt urzită între tăceri şi semne.

Cotoarele legate cu aur vor să spuie Ce ţin cuprins în scoarţe, şi-un gând cum se descuie, Dar fiecare titlu-i crestat pe-o carte-nchisă cu lacăte, cu cheia ştirbită, când e scrisă.

SĂ Ţi-o SĂRUT

Ţi-o-ntorc pe dos şi faţă şi nu mă pot supune să cred că floarea asta, ce-o ţiu, nu-i o minune. O-asemănam cu o floare, dar seamănă cu o stea. Când ai furat-o poate, din locul ei, cândva, Pe drum, la pogorâre, din ceruri, din zenit, Te-a furnicat cu haruri şi ţi s-a-ntipărit. Că mă smeresc să cuget e lucru de crezut. Dă-mi fiecare deget, din cinci, să ţi-l sărut, şi ţie, fată zveltă, care-nvârteşti în

aer, la o sfârlează, fusul pe firul tors din caier, şi ţie, străduitul cu palma grea şi tare, Cu ele îmbrăcate, de fier, ca-n degetare. Gândeşte mintea, zicu-mi, dar ce-ar putea să facă Fără gândirea mâinii, închisă şi săracă? în scoica ei lipită şi-ar duce în zadar, Pe funduri, strălucitul curat mărgăritar. O scrie slova mâna şi e nemuritoare.

Pe cât vor fi mai multe şi veacuri viitoare. Şi ochii plâng, dar plânge şi mai adânc vioara, Că plânge mâna-n coarda oftată, surioara! Şi meşterul Manole visa o mănăstire, Dar cine-a scos-o vie din moarta-nchipuire? Cinci degete-ale dreptei cu cinci din mâna stângă Putuseră s-o-nnalţe şi-ursitele să-nfrângă; Aceleaşi mâini şi braţe care-au cioplit în stâncă şi Sfinxul, păzitorul nisipurilor încă. Îl vezi în dreptul lunii? pe creştetele lui S-a ridicat părechea de lei cu patru pui.

R, E, I, O, U

Să fac numărătoare. i

Deschide palma-ntreagă. Dă-mi degetul cel mare. Din celelalte patru, mai depărtat şi sprinten şi înfrăţit cu ele, stă-n lături ca un pinten. Când au cuprins de coadă securea ş-o-ncarligă, Se-ntoarce şi le-ncinge, făcându-le verigă. Îi zicem deget mare, dar nu că e mai mare, Ci pentru că le ţine supuse-n ascultare. El poartă-nsărcinarea, ca şi căutătura, Să-nfăţişeze omul întreg şi semnătura. Din sumedenii multe, de capete, nici el, Nici chipul nu-s pe lume de două ori la fel. De nu-nvăţau să scrie, strămoşul şi bunicul, Ei iscăleau hrisovul cu-acela, cu buricul. Al doilea din mână e degetul ce-arată Menirea de poruncă şi pâra-n judecată. Deosebeşte-n gloată, ameninţă şi ceartă.

A scos în privelişte greşeala sau o iartă. Cel din mijloc e martor nepăsător şi poate să le ajute leneş pe celelalte toate. E rece, întârzie, pripelile-l ajung Mai potolite, n-are voinţă şi-i mai lung, şi, dezlegat de suflet şi minte, are-nvăţ să stea ca-ntre umbrele şi pălării un băţ. Al

patrulea iubeşte, părtaş la o solie să aibă logodită fecioară de soţie. Prinos de închinare la frumuseţea smeadă, El poartă o cătuşe de aur drept dovadă. La licărul din deget răspunde-n ochi scânteia Pe care-au scăpărat-o surâsul şi femeia. Al cincilea, gingaşul, mai micul, stă la coadă, Smerit că n-are cine să caute să-l vadă. Uitat cu cartea-n poală, vârât în foi, pieziş, I-ar strânge moale vârful rapsodul pe furiş. Mai are-o-nsărcinare de numai frumuseţe: Când îţi ciocneşti paharul la nunţi să se răsfeţe. Mângâie-se piticul cu unghia de ceară, la solzul de plătică, de lin şi albişoară, Că primă vara-i pune, primit pe un fuior, Cel mai aprins şi galeş inel de mărţişor.

ADAME

Atât e numai mâna, de apucat şi dus? Nu. Ea – ntăreşte graiul şi spune ce-ai fi spus, Mai limpede, şi vorbe de nu ţi-au mai rămas Dri n-ai, grăieşte mâna cuvântul fără glas. Că gestul, în tăcere, acoperă şi are Aceleaşi înţelesuri la sute de popoare. S-ar fi ales de tine ceva, Adame, ciung? Ai fi putut răzbate un drum atât de lung, Dacă-ţi lipsea, din toate, un simţ, neprihănitul Cercetător uşure şi ager, pipăitul?

DAR OCHII TĂI?

Dar ochii tăi? Albaştri, verzi, negri sau căprii Zălog a nu se ştie ce mute mărturii. Câte stihii senine adânc se zbuciumară, la să-ţi răsară limpezi icoanele de-afară? Ce gând, în ce cuvinte, s-a-nvrednicit a spune Cum s-a ivit din sânge uimita lor minune? Prin ce minuni ciudate şi zămisliri încete S-a săvârţit în sâmburi asemenea scumpete?, în pleoape, ca petala de floare de gutui, E un smarald şi nu e, e de safir şi nu-i. E bâlbâirea noastră în stare săzmai ştie Ce amintiri de noapte, rămase din Tărie, Căzând pe-o dâră lungă, de aur, dintre stele, S-au închegat la tine în două peruzele!

Domniţă-al cărei zâmbet mă tulbură şi-ngheaţă 2. Îţi

pâlpâie-n privire şi-un vânăt fir de ceaţă. E depărtare multă la smalţul ei cu ape, Deşi ţi-e frumuseţea de salcie aproape.

Ascultă, ce nu-mi poate închipuirea crede E că bijuteria cu pleoape calde, vede. Auzi? Pricepi? Să poată vedea un mădular? Atunci, nu-i vorba numai de trupuri, ci de har, De o văpaie alta, de-o voie, de-o dogoare, Ce vine şi se duce, făclie călătoare. De ce a plâns zmaraldul la şoapta în andante A scripcii, două lacrimi în două diamante? Pricepe. Nu ştiu dacă, prostită de cuvinte, Mai are lucrul ăsta loc să ne-ncapă-n minte. De-asemenea, şi mintea, nu-mi pare, omeneşte, Un bolovan de cocă şi oase că gândeşte. Cum? trupul, de la sine, ţărână şi argilă, Să ştie ce-i sfială sau dragoste şi milă? Des umilit de-atâtea-ntrebări şi gânduri grele, Te-ai despărţit în „simţuri” ca să te scapi de ele. E treaba lor că gustă, aud sau că miros, Sunt cinci, nu-i numai unul, de-ajuns şi de prisos. Nu e ceva – ntre ele? „Numai mirbs şi limbă? Ce-o fi, ce nu, – ndoiala şi taina nu se schimbă. Ce ne mai batem capul să-l facem ghicitor? Nu le lăsăm mai bine pe toate-n seama lor? împins în îmbulzeala tăcerilor depline, Zic zvăpăiat în ele: Eu, Mie, Meu şi Mine. Odată cu sideful gingiilor stricate, Eu mi-am pierdut naiva dintâi virginitate.

MAI SUS

Astâmpărată foamea şi ispăşită truda, Un neastâmpăr altul îţi înteţise ciuda. Simţindu-ţi isteţimea, năvalnică să-nveţe, Ease-ncepca-ntristată şi se sfârşea-n tristeţe. Umblai să ştii ce tace şi ce nu se arată, Aproape-nchipuite prin ceaţă câteodată. Răzbirea la lumină nu-ţi mai era de-ajuns, După ce-ai stat ca lupii şi iepurii ascuns. Râvneai mai sus cu mintea decât era datoare Zvâcnirea unei schiţe, făcută de-ncercare. Te tulbura năluca trecând, ţi-era urât la unui fără vlagă oştean posomorât. În liniştea făpturii erai neliniştit, Uitându-te cocorii că zboară-n asfinţit. Deşi

trezit şi slobod, te frământai că ţi-s şi zilele-ncâlcite în restul unui vis.

De altfel, mărginirea-n vremelnică durată îţi e de-atunci rămasă şi astăzi măsurată. O zi erai mai ager, şi alta mai amar: Aveai otravă-n tine, de-atunci, de cărturar. Trecuse parcă timpul de partea ceealaltă. Parcă trăiseşi moartea cu viaţa laolaltă.

OM CU OM

Un om fusese-o frunză şi numai om cu om Au izbutit să crească şi să se facă pom. Că moare frunza-n ramuri, puiandră şi uşure, Copacul vieţuieşte şi s-a-nmulţit pădure. Tu-ţi răsplăteşti ursita de grabnică pieire, Făcându-te, din omul prigoanei, omenire.

COPIL DIN FLORI

Erai o scamă-n haos, plutită la-ntâmplare, Suflat de-o adiere ca dintr-un puf de floare, întrendoieli trecute, uitări şi presimţiri, Ţi s-a-mpletit ursita să ţii de două firi. Când eşti ce nu fuseseşi, când pari a fi şi tu, şi nentrerupt te cleatini între „ba da” şi „nu”, încredinţare dârză o zi, şi-o zi tăgadă, în lupta ta cu tine eşti unul şi-o grămadă. Aceloraşi cuvinte le dai alte-nţelesuri, Eresuri în credinţă, credinţă în eresuri, şi nu e de mirare că eşti cum te arăţi, Cusut în lung, din creştet, din două jumătăţi. Căci toate ale tale sunt gemene părechi, Tălpi două, două braţe, doi ochi, două urechi; Dar când învălmăşeala simţirilor te fură, ia să le spui trunchiate nu ai decât o gură. Tu te deschizi ca uşa, lăuntru şi-nnafară.

Cobori şi urci în tine ca printr-un turn o scară, Ea singură scoboară şi suie în spiralã, Ori că o umblă pasul, ori că rămâne goală. Eşti o făptură-ntreagă, te-ntrebi, sau de pripas?. Ai căutat cu şoaptă din ce părinţi te-ai tras, Din oameni, din nenuferi, din şoimi? într-adevăr, Tu te găseşti cu vremea şi semenii-n răspăr, în viscole şi gloată, fugar şi duşmănit, De câte ori nădejdea de om nu ţi-a murit! De

câte ori n-ai plâns şi zvârcolit ca râma te-ai înnodat şi strâns! Şi te-ai ascunde iarăşi. Ţi-e frică? Ţi-e ruşine? în liniştea, oprită ca un suspin, de cine? Te scormoni toată vremea să afli, să-nţelegi. Te-ncredinţezi aproape, te răzvrăteşti şi negi. Îţi mai lipsea din tihnă, în suferinţa minţii, Să cauţi străbunia şi să-ţi găseşti părinţii. De tânăr eşti mai vârstnic, mai trist, ca un bătrân. Eu ştiu ce-ţi trebuise de-o vreme: un stăpân. Te-ai fi simţind cu tine mai viu şi împăcat să te cunoşti odraslă de zmeu sau de-mpărat? Din ce-mpărat şi-anume din ce împărăţie, Crezându-ţi cuvenită coroana ei şi ţie? Destoinicia minţii n-ar fi putut să iasă Decât dintr-o ntrupare domnească de mireasă? în ce împărăţie şi-n ce fel de hotare

Stau scaunul şi zmeul cu spada-n cingătoare? Şi ţi-ai aflat stăpânul şi-obârşia-n sfârşit? Profeţii dintr-o carte, citiţi, te-au lămurit? îngenuncheat pribeagul şi dosădit în rugă. Se teme că e slobod şi se doreşte slugă? Nu-i scris măcar stăpânul ales de voie bună şi sluga prietenie să ţie împreună.

NUNTA

Dar şovăind cu gândul între pământ şi cer, Te-au prins, pe nesimţite, cătuşele de fier şi lanţurile, jugul şi temniţa. Mândria De-a te simţii de sine ţi-o palmul robia. Ieşind din trunchiul tânăr tot ramuri şi-alte ramuri, Se înmulţise omul în seminţii şi neamuri; De o cam dată gloată şi apoi omenire, Fricoasă-ntâi şi apoi năvalnică-n neştire. Până-n adâncul lumii, prin zări şi depărtări, Se desfăcu pământul în graniţe şi ţări, şi graiul orb ajunse să se prefacă-n limbă, Iar limba-n limbi mai multe simţi că i se schimbă; Căci, dintre taine, legea, din toate cea mai mare, A vieţii, – i frământata şi veşnica schimbare. Monotonia moartă a lenei e-ntreruptă De clocotul iubirii şi-al urii, şi de luptă. Curg zilele şi vecii, ca apele devale.

Şi totul se-nmulţeşte, crescând să se prăvălească şi,

prăvălit, se iscă din nou, fără hodină, Mai sus şi mai puternic într-alt chip de lumină. S-a-mpuţinat văpaia şi, – aproape stinsă, vine De creşte iar viitoarea, stârnită de la sine. Şi somnului şi nopţii le este-adevăratul Tâlc, a dospi în matcă, fierbintele aluatul, la să-ncolţească plodul şi mugurii să dea, De la stejar la trestii, garoafă şi lalea. E-o nuntă-n toată firea, cu văluri şi panglici, Când stelele-n obroace, pe bolţi, se fac mai mici. Mireasa omenirii şi-a ţarinii dă pline şi lapte, pentru pruncii ivirilor de mâine.

DIN TAINE

O altă taină, limba, nu ştie cum răsare
Şi cum se zămisleşte după ţinut şi soare.
Mai limpede, mai aspră, mai posacă.
De ce nu poate gândul, ascuns în el, să tacă?
Făptura ei de aer dă floare de lumină
Şi are, ca porumbul şi volbura, tulpină.
Tăgăduie, ca mintea şi trup şi căpătâi.
Într-adevăr pribeagă, ce-a fost întâi şi-ntâi.
El, Omul? el, Cuvântul? că limbile-au rămas
Să glăsuiască minţii, din cărţi, şi fără glas.
Făptura de cuvinte, din grai sunat şi mută.
Nu are, cercetată, plămadă cunoscută.
E înger, e mireasmă atâta de uşoară.
Că fără vânt, nici aripi, de cum se iscă zboară?
Sileşte-te mai tare, iubite grămătic.
Să-mi spui, că, până astăzi, tu nu mi-ai spus nimic.

TRUFAŞUL

Babei au ba, – rupărâţii lucrară-n lumea-ntreagă, la neam cu neam, alături, să nu mai se-nţeleagă. Puterea dempăcare le-a fost întotdeauna Făţărnicia, cursa, urzeala şi minciuna. Ca să-şi păstreze sceptrul, momâia lor de paie Ampins, cinstit, poporul în sânge şi-n războaie. Stăpânul cel mai lacom, fiind şi cel mai tare, îşi întindea cruzimea în larg, cotropitoare, Cu cârdul lui de ciocli şi corbi

nemaisătui, Peste popoare, roabe ca şi poporul lui. Zâzania, otrava, mocnită înnafară. Le-a cuibărit şi-n ţară.

Şi când, clocit o vreme, cocea-ndestul veninul, Hain, minţit, poporul îşi cotropea vecinul. Trăit într-o trufie de neam şi-n aţâţare, Se înteţise ura zăcută-ntre popoare, şi ura moştenită, niţel câte niţel, Zbucnea în năvălire şi măcel.

PRIETENIE

Dar luat vrăjmaşul singur, în parte, fiecare, Era un om ca tine, cu buzele amare. Tu i-ai ucis un tată, el ţi-a ucis un frate, Din ţara prinsă-n flăcări pierise jumătate. Erau zvârliţi în groapă cu morţii, şi răniţii, De vii, şi oropsiţii de-ai lor şi urgisiţii. Tu n-ai văzut, ca mine, închise de curând şi proaspete, mormintele mişcând. Ce ţi-am făcut eu ţie, ce mi-ai făcut tu mie, la ţara ta să fie cu-a mea în duşmănie? Ne pasă, oare, nouă, că domnii-n capitale Sengână ca dulăii rânjiţi şi-şi dau târcoale? Ni se sporeşte vlaga, şi grâul ni se coace Mai repede-n războaie decât în timp de pace? Ca să se piardă urma, cel ce-a intrat să fure Dă foc şi la pădure.

Să ardă codrii, munţii şi zimbrii-n jar, şi cerbii.

Stârpit în pleşuvia de scrum şi colţul ierbii. Cu potera-n potecă, haiducii-odinioară ştiau şi să şi moară.

Pe când stăpânii lumii, de-obârşie crăiască, şi sluga târâtoare ştiţi numai să trăiască. Şi domnul, ca tâlharul, îşi întocmeşte-o lege A lui, cum o-nţelege. Deosebirea este că unul o plăteşte; în şireang, dar cel cu biciul şi legea-mpărăţeşte, Ascunsă-n ea prin colţuri cotite şi-n unghere, Din care-şi trage drepturi, mândrie şi putere. Căci legea pentru dânsul e dulce, bade-Ioane, şi numai pentru tine e plină de capcane. El poate mii de oameni, în tihnă, să omoare, Legându-şi zalhanaua de câmpul de onoare.

Deci, mi-ai ucis copiii, şi ţi-am ucis părinţii. De ce? Fără pedeapsă? De dragul suferinţei? Ne-a luat pe sus cu

steaguri, din linişte şi muncă, De la cazma şi pluguri, deodată, o poruncă, Cu tobele nainte, mergeam ca la paradă, Cu pajura pe steaguri, o pasăre de pradă, încă săraci, noi ceştia, elrpeam odinioară, Pe un ştergar ai coadă, ce-aveam şi noi, o cioară, şi dincolo de Milcov, un cap de bou blajin, Pe-ntinderea de stambă, pe băţ, de un arşân Acum, ne lua vulturul din ţarină, cu el în falduri de mătase, cu ghiara de oţel. Noi am plecat ca orbii, cu sufletul la gură, Cântând, tot din poruncă, zvâcniri de-ndemn şi ură. Pe la sfârşit de vară.

Ne-am întâlnit cu moartea la capătul de ţară. Acum, în locul nostru, oştire cu oştire.

Stau două cimitire.

Din ce-a fost nebunie bolnavă, ne fu scris să ne rămâie-n casă tot un coşciug închis, în fiecare noapte, simţim cu noi în pat Câte un mort culcat.

Nou, cimitirul nostru, de-acolo se întinde încoace, pretutindeni – şi-n suflete, morminte. Ce-i fi pierdut tu nu ştiu nici cât se mai cunoaşte, Dar sufletele noastre sunt boltniţe de moaşte. Icoanele-n părete sunt chipuri de părinţi Trecute-n carne veche şi palidă de sfinţi. Mai un război de-a surda, pribeag sau într-adins, şi vatra ni se sfarmă, şi neamul ni s-a stins.

LUPTĂ ŞI RĂZBOI

Tu, pentru stârpitura cu o slujbă peste oale, Iei temniţa şi ocna Prea înălţimii Sale, El caută război.

Războiu-i pentru trântori, iar lupta-i pentru noi.

Războiul te mânjeşte, dar lupta-i datorie.

Să nu adormi pe-o coajă de pâine şi-o simbrie.

Cumplita răzbunare, dintr-alt război rămasă.

O ia cu el oşteanul şi-o zgândăre acasă.

Până-şi încinge spada din nou, când se deşteaptă

Mânia potolită, sau dreaptă sau nedreaptă.

Dar aţâţată totuşi, în vrajba de străin.

De slugile alese cu leafă şi tain.
De nu se-adună-n voie popor lângă popor.
Trecând, la-nvierşunare, şi peste hoitul lor.
Atunci, războiul lumii, purtat între nebuni, îl vor răbda o dată la câte şase luni.
Precum i se năzare
Nebunului mai mare.
Şi, secerat de oameni, pământul, ca de-o boală, Va spânzura la urmă, – n văzduhuri, tidvă goală, şi nimeni, nicăirea, ce-a fost n-o să mai ştie, Când ţările-ngropate vor fi nişte sicrie.
RÂNDUIALA
Din vremile bătrâne, cinstit, copilăros.
Poporul, blând, primise pământul drept prinos.
Bogata moştenire l-a aşteptat, muncită.
Să-i dea rodire nouă, – nsutită şi-nmiită.
Şi avuţia zestrei spori îmbelşugată.
Dar iată că mâncăii şireţi se şi arată.
O ceată lenevită-n carâtă şi caleaşca
Şi strânsă cu limbuţii de seama lor în gaşcă
Au adunat mulţimea cu vorba lor frumoasă
Şi-au colindat tărâmul întreg, din casă-n casă.
Purtau giubea cu blană, găitane şi chenar
Şi galbene mătănii, în mâini, de chihlimbar.
Că neavând de lucru şi mătăsoşi la piele, îşi învârteau şiragul şi numărau mărgele.
— „Noi suntem de la Curte şi înţelepţi de casă.
Şi voi sunteţi poporul şi gloata numeroasă.
Voi sunteţi mulţi, şi carnea vă e bătătorită.
Noi suntem ce se cheamă, la carte, o *elită*.
Deşi n-am pus spinarea şi ceafa la povară.
Nici sarcina ce-o ducem nu este msii uşoară.
Şi boul cară greul pământului, dar cum
Joian nu s-ar abate, nedus de om, din drum?

Cu *hăis* a ţine stânga, şi dreapta lui cu cca.
El merge cum pofteşte stăpânul, vrea-nu-vrea.
Vedeţi, se potriveşte cumva despre puteri
De a mâna cireada de boi să fim boieri.
Ce uriaşă vită
Şi-atunci când e seopită!
Dar namila cu coarne, tot rumegând în pace.
Noroc că n-are gustul de-a-mpunsul să se joace.
Că-ntr-altfel o schimbare-n deprinderea tăierii
Ar face bou boierul, şi boii-ar fi boierii.
De-i vacă, cine trece o mulge de o vadră.
Ea rabdă, credincioasă la datină şi vatră.
De-i bou îi vâri spinarea în jug, şi boul trage.
Prea mulţumit şi gata aproape să se roage.
Doar taurul sfărâmă şi stânca; de viţel
Am luat măsuri să-l facem bleg, dulce şi mişel.
Grămada asta mare, cuminte, ca să fie
Purtată după voie, e ca o jucărie.
Că un crâmpei de minte cârmeşte o cireada
Cireada n-are vreme de gândul ei. Dovadă:
Mai multe mii de vite
Ascultă umilite
Şi nu se întărâtă
De un geambaş cu bâtă.
Voi să munciţi cu braţul, noi ne muncim cu mintea.

Şi fie cât dovleacul, cât maaarea sau lintea De mică, mintea duce popoarele nainte Sau îndărăt. Atârnă. E minte şi e minte. Le duce cu porunca şi voia ei de sus. De-acolo unde capul, de peste om, e pus. Noi suntem mintea, capul, gândirea, prin urmare, şi voi prea preţioase, dar totuşi mădulare. Munciţi, şi fără grijă. Vi-s muncile cam grele, Dar noi vă stăm alături, lungiţi pe canapele. Avem ori nu dreptate? Răspundeţi la-ntrebare”.

Şi-a cam codit răspunsul mulţimea, cât se pare.

UN ALTUI. ZISE

Un altul zise: – „Oameni, ca să-nţelegeţi bine Tot rostul fără seamăn, ce vi se şi cuvine, şi noi, tâlmacii legii, ne-am hotărât supuşi să ascultăm porunca unei mai mari păpuşi. Că-i zice Domn sau Rege, Sultan sau Preşedinte, Totuna e, la urmă: zicală de cuvinte. El dă dintr-o sprânceană, l-am şi-nţeles, că-l ştiu. Fie că-i cu coroană, tichie sau chipiu, şi voia lui de pace

Sau de război e lege, că vrea sau se preface”. Atunci, se arătară cinci inşi ca de argint, Cu mâna-ncarligată în sus, blagoslovind, la nişte uriaşe burdufe de cimpoaie N-ar fi putut din şale nicicum să se-ncovoaie, ia să dezlege, – zice Iordanul din pustie, – Curelele opincii Celui-ce-vasă vie. Neîmbrăcaţi în piele de capră, groşi în fuste

Şi burţi, dădeau dovadă că nu mâncau lăcuste, la omul sihăstriei, naintemergătorul Ioan Botezătorul.

Cu foalele lăsate sta otova piciorul. Pe frunţi purtau cunună cu fund, ca de tingire, Sticlind din diamante, zmaralde şi safire. Veneau sunând cădelniţi în jurul lor şi alţii, Un cor de glasuri, psalţii. – „Noi suntem totdeauna cu orice stăpânire Şi-o legănăm cu stihuri cântate din Psaltire, Creştinii cu creştinii, păgânii cu păgânii, Că Dumnezeu ne-alege să ne-ascultăm stăş>îmi K

Ieşea şoptit un murmur, din pâlc, o rugăciune: „Deşertăciune-s toate, suntem deşertăciune… Nu-ţi bizui nădejdea de mâine niciodată Pe zilele, ca zoana şi pleava vânturată… în gemete şi plânset ne trecem, şi-n povară… Nu adunaţi în viaţă durerilor comoară. Comoara voastră-i strânsă în cer şi, după moarte. Cel ce cunoaşte toate vă cheamă şi v-o-mparte… Iubiţi-vă raai-marii şi-i ascultaţi… Veniţi şi-ngenunchiaţi la tronul aleşilor, smeriţi… Sunteţi flămânzi desculţii şi goii? Un sătul Nu are ce v-aşteaptă, pe voi, mai îndestul.

Uitaţi-vă-n văzduhuri cum cele zburătoare Nu se-

ngrijesc de hrană şi-o au cu-mbelşugare… Şi cine-i înveşmântă pe crini împărăteşte? Izvoarele şi unda lor cine le păzeşte?… Răbdaţi cu bucurie mucenie şi chin, Prigoană, nedreptate, batjocură… Amin”.

TEMEIUL NI-I FRĂŢIA

Frăţia ni-i temeiul.

V-o spunem mai cu seamă cu condeiul, Că scrisul şi hârtia ţin locul, pe curat, şi-al omului de-alt dată, de-acum numerotat. Cât ne-am trudit cu glasul, socot că bănuiţi, Să vă-nnălţăm în rândul de oameni fericiţi. Fiindcă-ncepeţi viaţa din nou cu noi în frunte, Să ţinem socoteala şi-a trebilor mărunte. Ce faceţi voi cu-atâta întindere de ţară? V-ajunge câtă sapa şi plugul câtă ară. Bucata de ţărână pe care-aţi semăna N-ar fi nici trebuinţă să zici „c-a mea”, „c-a ta”. De fapt, întreg pământul e-al nostru, – al tuturor, De vreme ce frăţeşte trăim pentru popor. Îl împărţim cu vorba de-a latul pe hotare. Cu cât mai mare-i rangul, şi-ntindere mai mare. De pildă, pentru Vodă şi seminţiei sale

Le-am pregătit mai multe moşii de deal şi vale
Şi şesuri, munţi şi codri, cărbune şi ţiţei.
Făr-a uita la daruri nici lista de căţei;
Un ţărm şi-un cot de mare.
Ca să clădim pe piatră castele cu pridvoare.
Conace şi palate, grădini pentru stăpâne.
Cu mori, cirezi şi turme şi herghelii şi stâne.
Familia-nmulţită cu prinţi şi principese.
Că naşterile-s multe, în şiruri lungi şi dese.
La unchi, mătuşi, cumnate, surori, nepoţi şi veri.
Şi alte rubedenii de mâine, de-azi, de ieri.
Se cade fiecare, în vârstă şi sugaci.
Să aibă câte-o ţară cu vii şi-un câmp cu vaci.
O fabrică de zestre şi pivniţele sale;
Să iasă, din ce curge şi pică mult, parale.
Să facem, cuvenite la gineri şi nepoate.

Din optzeci de judeţe, optzeci de principate.
O dinastie nouăse-ncneagă pe-ndelete.
Băieţi câteva rânduri şi câteva de fete.
Şi nu e trebuinţă, născuţi de-aceeaş mamă.
Să semene cu tatăl, dac-ai băgat de seamă.
Ba nu e nici nevoie să ştie să vorbească.
Aşa-zicând, vreo limbă, de pildă, plugărească.
Pentru coşar şi vite, cu două-trei, streine.
Ajung să se-nţeleagă cu voi destul de bine.
Că tălmăcirea-n aur a limbii şi venitul
Ei le pricep îndată, măcar cu pipăitul. De-altminteri, cârmuirea şi bunii ei cârmaci. Se îngrijesc să aibă cât mai cuminţi tâimaci. La urma urmei, domnii pot face o ispravă De prinţi, chiar dacă limba li-i groasă şi gângăvă. În parcuri ocolite cu ghimpi, de vânătoare, Vom strânge-ntre zăplaze fazani şi căprioare; Să le avem de-a gata, închise ca-ntr-o cuşcă, le-apucă dorul nobil şi patima de puşcă şi ai la îndemână vânaturile grase, Fără să-ţi bage frica şi tremurai în oase, Sălbăticiunea-n codru prin viot că te miroase. Primejdia-i ferită, să-ţi iasă-n drum un ţap şi să te-arunce-n râpă, de-a dura, peste cap. Ne place ciuta blinda, copilă şi zglobie, Să o vedem întinsa, cu ochii-n agonie. Vânatul, ca şi. omul, împrejmuit cu legi, îl ai când vrei şi sigur şi poţi să ţi-l alegi.

A MAI TRECUT O VREME

Şi-a mai trecut o vreme, şi zeci de vremi, şi sute şi mii de vremi, pe număr, în şir, nemaiştiute. Puterea-nscăunată a stăpânit cu jugul Popoarele, pământul, gândirea şi belşugul. N-ajunse-n luptă omul să biruiască firea că trebui să intre-n război cu stăpânirea. De cum păşeşte insul din treapta lui afară Nu mai e om ca tine, ci se preface-n fiară, şi ins pe ins apasă îndată ce se suie, şi-l răstigneşte-n cuie.

Şi neamuri şi popoare şi mii de ani, întregi, Au fost

ţinute-n lanţuri de slugi de regi şi regi. Un rege ce se cheamă în cronici Rege-Soare Sta-n sfaturi cu şezutul sub tron pe o căldare. Pe gaura din fund

Răspunsul Maiestăţii se desluşea rotund. Curtenii ascultându-l din două voci odată.

Una ieşea vorbită, şi cealaltă cântată. Curtenilor de viţă li-i nasul surd şi mut: Nici oala, nici răsuflul din vânturi nu le put. Prea măguliţi în sine şi fericiţi să intre, Ei află ce gândeşte stăpânul şi din vintre. De-altfel întotdeauna şi-ncins cu chiparoase şi crini, un tron miroase A stârv, a murdărie, avutul strâns porceşte îi dă trufie celui ce, prost, te porunceşte. Ohabnicele bunuri din danii şi din ocini Ajunseră să scoată duhori de grajd şi cocini, şi s-a întins leşinul şi putreda duhoare De le-a răbdat în suflet şi cuget fiecare, Un timp, câteva timpuri. Mocirla adunase Din loc în loc, să zacă, lăturile spumoase. O dâră de mocirle legase între ele Tărâmurile-nchise, palate şi castele. Puroaiele umflate, hrănite zmârc cu zmârc, Au copt buboiul negru, înmugurit cu sfârc, şi-atunci, din ţară-n ţară, Buboaiele, atinse de ac şi foc, crăpara.

A FOST O NOAPTE OARBĂ

A fost o noapte oarbă, cu luna-n ceruri lipsă. Stăpânii-şi amintiră, treziţi, de Apocalipsă. Cetăţi, oraşe, cuiburi de lene şi păcate S-au zguduit deodată, răsturnate. Ospeţele-n furtună, zburate de vârtej, Opriră dumicaţii-n gingie şi gâtlej. Amestecaţi cu cioburi, stăpânilor, subt mese, Li se trezea beţia de prinţi şi de prinţese. Un urlet, ca de mare-n răzvrătire. Linţoliul gros al morţii-ncepu să se deşire. Irumptă, omenirea din ghizduri şi zăgaze Isca viitori, prăpăstii şi piscuri de talaze. S-au prăbuşit în haos statuile, pe rând, Cu slava lor de idoli, de piatră şi pământ. I se părea lui Vodă că doarme şi visează. Beţia lui de noapte se pomenise trează, în gloata răzvrătită, puhoi ca de catarge.

O negură se-ngroaşă, o negură se sparge. El vede ce nu vede şi ce i se năzare: Un uriaş cu o faclă aprinsă intrăn zare. E-adevărat, e-aievea, e răscoală, îl caută norodul: împărăţia-i goală, şi una după alta i-a uşile-ncuiate. Le-a sfărâmat pe toate şi într-a doua sută cămară dărâmată Răscoala dă de Vodă pitit într-o privată…

Când cumpăna răbdării, Măria-Ta, se frânge, O ciutură-i de lacrimi şi-o ciutură-i de sânge.

SÂNGELE

Nici piatra nici pământul n-au sânge. Numai ţie Ţi-a dat ursita noastră această avuţie, în veşnicia toată

A fost făcut cu vraje şi sfânt numai o dată, Că sacra lui comoară

Nu se mai face-n lume, pe veci, a doua oară. Când l-ai primit în taină, porunca ţi s-a dat să ţi-l păstrezi de-a pururi întreg, nevătămat. Şi-n tot aceeaşi taină, purtat mereu în tine, Să-l laşi drept moştenire şi celui care vine. Şi ţi-a mai dat ursita şi lacrima, de-atunci, Să ţi-o păstrezi de-aşijderi şi-n gol să n-o arunci. Ţi-ai dat tu oare, seama, tu, omule, de-aproape, Că lacrima-i tot sânge în roua strânsă-n pleoape? Ce ai făcut cu ele, neomule, corcit Dintr-un strigoi zănatec, pribeag şi chinuit?

Tu sângele sfinţirii alese l-ai vărsat: Dureri peste durere, păcat peste păcat, şi jurământul vieţii uitate l-ai călcat. Te-ai furişat prin noapte, şi spada ta murdară Neîntrerupt pândeşte în somn şi ne omoară, Să prade şi să fure…

Blestem asupra voastră, şi spadă şi săcure!

CEL CE GÂNDEŞTE SINGUR

Cel ce gândeşte singur şi scormone lumina A dat o viaţă nouă şi-un om de fier, maşina, Fiinţă zămislită cu gândul şi visarea, Nenchipuit mai tare ca braţul şi spinarea. Cu ea brăzdezi pământul în lung şi lat şi sameni, şi una ţine locul la mii şi mii de oameni. Topitorii, cuptoare,

mori, puţuri, fierăstraie, O sârmă dă lumină, o ţeavă vâlvătaie, O lampă duce graiul şi dă-n văzduhuri veşti că omul zămisleşte puterea din poveşti. Se face depărtarea mai scurtă decât pasul, La mii de poşti s-aude şi se cunoaşte glasul. Vorbeşti cu fundul lumii la tine, din odaie, Secunda-ntrece veacul şi timpulse-ncovoaie Pe-o sfoară cât e firul de păr şi se agaţă Vecia, nesfârşitul, pe un crâmpei de aţă. Se-nnalţă slabul, omul, pe aripi în Tării

Şi-aduce de acolo noi legi şi mărturii. Iată-l, scoboară-n hăuri cu coiful lui rotund şi râcâie oceanele pe fund. El trece prin vâlvoare, prin cremene şi gheaţă. Pornise de cu seară, s-a-ntors de dimineaţă, şi nu l-a ars dogoarea, nu l-a-mpietrit nici gerul. E ţara lui pământul şi l-a-mpletit cu cerul. Şi-aprinde lângă Argeş luleaua, şi văpaia Din pipă încă-i arde, ajuns pe Himalaya, şi pâinea coaptă-acasă, într-un cuptor domol, I-o gustă pinguinii tot proaspătă, la pol, şi, în sfârşit, urmaşul lui Prometeu, el, omul, A prins şi taina mare, a tainelor, atomul. El poate omenirea, în câteva secunde, S-o-ntinerească nouă pe veci, ori s-o scufunde.

E timpul, slugă veche şi robul celui rău, Tu, omule şi frate, să-ţi fii stăpânul tău.

POSTFAŢĂ

Dacă geniul eminescian se impune în plan vizionar ca un spirit însetat de plenitudine, ce scrutează adâncurile unui timp al genezei din care purcede uriaşul drum al devenirii istorice a umanităţii, acest elan departevăzător al cugetului, chiar dacă nu: reprezintă o constantă a demersului său poetic şi nu aspiră cu atâta fervoare către totalitate, îl vom regăsi şi în opera lui Tudor Arghezi. În cuprinsul acestei creaţii profund permeabilă la marile adevăruri şi sensuri ale existenţei, poemul *Chitare Omului* reprezintă şi din acest punct de vedere un moment semnificativ. Acea înfrigurată, tulburătoare interogaţie a

psalmistului, care în *Cuvinte potrivite* oscila între credinţă şi tăgadă („Să văd: eşti şoimul meu cel căutat? / Să te ucid? Sau să-ngenunchi a cere”), între tânguire („Tare sunt singur, Doamne, şi pieziş! / Copac pribeag uitat în câmpie”) şi răzvrătire („Şi te slujesc; dar, Doamne, până când?”), iritat de-atâta zadarnică aşteptare şi „drămuire”, – nu mai capătă acum inflexiunile unui soliloc metafizic, ci patosul unui imn închinat vieţii şi omului sieşi stăpân. Tonul interogativ se degajă adeseori din poemul *Cântare Omului*, dar nu pentru a sugera o stare existenţială de nelinişte sau înfiripareа unui dialog – de altfel mereu dezavuat de absenţa interlocutorului – cu divinitatea, ci, de data aceasta, pentru a celebra miraculosul vieţii, cutezanţa spiritului şi faptei umane.

Vechea temă a originii şi evoluţiei societăţilor omeneşti ce a ispitit încă din antichitate pe atâţia mari poeţi şi gânditori marchează şi substanţa ideatică a poemului arghezian. Dezvoltând poetic această temă, cu optica unui creator al veacului său, înrâurit de concepţia materialist-dialectică despre lume şi viaţă, Tudor Arghezi ne-a dat, după I. Hrliade-Rădulescu (în *Anatolida*) şi Eminescu (în *Memento mori*), unul din cele mai sugestive şi dense poeme sociogonice din literatura noastră.[1] *Chitare*

1 Privit în strînsă corelaţie cu întreaga istorie a acestci teme literare, cu modul în care ea a fost înţeleasă şi tratată de diverşi gînditori, istorici şi poeţi în decursul timpului, în felurite literaturi europene, *Chitare Omului* a format obiectul unei substanţiale lucrări datorată lui Tudor Vianu. Prin fineţea şi adîn- cimea interpretărilor şi, nu mai puţin, prin vasta erudiţie care călăuzeşte studiul lui Tudor Vianu, *Arghezi, poet al omului* este de departe cea mai importantă exegeză consacrată acestui poem. De aceea, orice nou comentariu întreprins dintr-o atare perspectivă ar evita cu greu riscul forţării unor uşi deja deschise, prospectării unor căi frecventate.

Omului atrage luarea aminte şi dintr-un alt unghi. Într-o bună parte a desfăşurării sale, poemul are contingenţe intime cu ceea ce s-a numit arta sublimului, ilustrează în mod peremptoriu această categorie estetică, adăugându-i noi valenţe. Ce altceva este vibrantul poem arghezian dacă au celebrarea lirică a unor acte de excepţie, semnificând marile etape ale dezvoltării şi emancipării speţei umane, acte de o incontestabilă nobleţe, care trezesc în noi un sentiment de admiraţie, dar şi de certitudine, de încredere în capacitatea omului de a răzbi obstacolele, de a domina forţele potrivnice? Iată, rezumând sugestiv sensul poemului arghezian, aceste cuvinte de care ne despart veacuri, dar care îşi păstrează, nealterată, o impresionantă rezonanţă de actualitate: „natura (…) ne-a adus la viaţă şi pe lume ca la o mare sărbătoare, ca să fim spectatori ai universului şi aprigi luptători, şi ne-a sădit în suflete de la început o neînvinsă dragoste pentru tot ce-i mare şi pentru tot ce-i mai minunat în faţa privirilor noastre. De aceea lumea întreagă nu poate potoli setea de contemplare şi cugetare a omului; gândurile lui trec adesea dincolo de hotarele lumii înconjurătoare şi, dacă cineva ar cerceta cu privirile lumea în care trăim şi ar vedea câtă putere are asupra naastră în toate privinţele tot ce-i extraordinar, mare şi frumos, va şti îndată pentru ce ne-am născut”. Cercetătorii ezită încă şi astăzi dacă să atribuie paternitatea acestui opuscul – cunoscut în istoria culturii ca Trat*atul despre sub*lim – *l*ui Dionis din Halicarnas sau lui Longinus. Este una din cele mai vechi atestări teoretice a categoriei sublimului.

În viziunea lui Tudor Ariezi, omul apare la început, într-o fază presocială, ca o fiinţă urgisită, „gângav, pribeag şi mut”, rătăcitor printre vedenii, plătind „batjocura” divină de a fi fost zămislit din materiale inferioare – „din frământarea ţărânii cu scuipat” – părând hărăzit de la

naştere unei vieţi larvare, cel mult instinctuale, unei perpetue captivităţi în „temniţa fiinţei” bântuită de spaime obscure. Acumularea de epitete şi comparaţii e menită a sugera această fragilitate a făpturii umane, complet dezarmată, expusă tuturor pericolelor

Erai, ca pe-o hlamidă de purpura, o scama, Un ac cu borangicul pierdut într-o năframă, O copcă rătăcită printre frânturi mărunte, încă-ncâlcită-n ceaţă, în câlţi şi-n amănunte…

(*Chemarea înălţării*) Adresându-se direct acestui „copil din flori”, aflat în „răspăr” cu vremea şi semenii, poetul evocă condiţia vitregă, tragism»! existenţei omului la începuturi:

În viscole şi gloată, fugar şi duşmănit, De câte ori nădejdea de om nu ţi-a murit! De câte ori n-ai plâns

Şi zvârcolit ca râma te-ai înnodat şi strâns!

(*Copil din flori*)

Furişându-se târâş printre tenebre, făptura umană simte deodată un tainic imbold. Înălţarea omului în poziţia verticală este un episod decisiv, de o măreţie sublimă, ce prefigurează sensul mereu ascendent al devenirilor sale ulterioare. Încleştarea omului cu umbra, în efortul titanic de a se învinge pe sine, se conturează ca un tablou de o mare frumuseţe plastică în care, conştientă parcă de săvârşirea unui miracol, întreaga fire pare a-şi conteni suflarea. Amplitudinea perspectivei, spaţiul stilizat, purificat până la simbol, conferă întregii atmosfere în care se consumă actul dramaticei descătuşări o grandoare ce atinge sublimul:

Te-ai tăvălit pe pietre ea şarpele rănit. Nu ţi-a slăbit nădejdea. Mereu te-ai prăbuşit. N-o să mai uit nici lupta cu sine-ţi, nici această, în cerc de orizonturi imens, câmpie vastă, în mijlocul ei, omul vedeai cum strâns se zbate încăierat cu umbra lui în singurătate. Tăcerea îşi oprise şi

suflul şi-aştepta: Va birui pământul, sau zvârcolirea ta?

(*Eu, umbra*)

Mitul primei mari izbânzi a omului capătă astfel o accepţie sublimă. E cucerirea pe care acesta o obţine, în primul rând asupra propriei sale naturi, modelându-şi-o radical, pregătind-o pentru alte achiziţii esenţiale care, ca într-o veritabilă reacţie în lanţ, se atrag, se stârnesc, se cer şi decurg inexorabil unele din altele, înscriindu-se ca verigi trainice ale unui nesfârşit şir de biruinţe.

Un cugetător subtil ca Emerson va intui mecanismul, continuitatea acestui proces: „Niciun om nu a trecut printr-o experienţă care să-l sature pe deplin; partea cea mai de preţ a ei este vestirea unei experienţe superioare”. Odată cu această „măreaţă sărbătoare”, privirea „târâşă” a omului ajunge „scrutătoare, senină şi stăpână”, îmbrăţişând orizontul vast al lumii, descoperă frumuseţea mirobolantă a universului înconjurător. Perceperea spectacolului mirific al pământului, revelaţia nemărginirii lumii se răsfrâng asupra naturii omului, determinând transformări nu numai în datele sale biologice, dar şi în sensibilitatea şi cugetul său, care, dezvoltându-se, se eliberează de puterea tutelară a zeităţilor.

„Măreţia noastră stă în cugetare”, scria Pascal. Poetul subscrie la acest adevăr, văzând în cuget „giuvaierul” cel mai de preţ al omului. Avântul prometeic prin care acesta smulge naturii una din tainele ei – focul – coincide cu cea dintâi răzvrătire a omului faţă de divinitate:

Într-un avânt sălbatic te-ai dus până la stele şi te-ai întors, aprinsă, cu una dintre ele.

(*La stde*)

Descoperirea focului îl stimulează pe om să pătrundă în „aşternutul de păturі şi mistere” al pământului (*Flacăra păzită*) şi să se angajeze tot mai intens pe ea ka

cunoaşterii. Se iveşte, astfel, un nou tip. de om: „a Ascocitorul”, descoperitorul bunurilor materiale şi al uneltelor, indispensabile în procesul muncii, care îi pot ameliora, dar şi aservi existenţa: Ai născocit făina şi pâinea tuturor, ia să ajungi de pâine gonit şi cerşetor…

(*născocit om*)

Ingeniozitatea omului sporeşte:

Ai logodit văpaia cu aplee-n viitoare, Să mâne sumedenii de mori şi de cuptoare.

(*Pe drum*)

Se configurează imaginea unui timp epopeic, răsunător de fapta izvoditoare de mu a omului:

S-a zguduit văzduhul şi răsuna şi hăul, Când se-auzi ciocanul zdrobind pe muchi Hăul.

(*Pe drum*)

Născocitorul este o prefigurare a lui *Homo faber*. Însufleţit de un tot mai febril neastâmpăr creator, omul chibzuieşte un alt gând temerar, a cănii înfăptuire îi va călăuzi viaţa că Râvneai mai. sus cu mintea, decât era datoare Zvâcnirea unei schiţe, făcută de-ncercare. Tetulbura năluca trecând, ţi-era urât la unui fără vlagă oşteam posomorât, în liniştea făpturii erai neliniştit, Uitându-te cocorii că zboară-n asfinţit.

(*Mai sus*)

Această descoperire – pe care, la timpul său, un spirit genial ca Leonardoda Vinci avea s-o anticipeze profetic în acele nemuritoare cuvinte: „Marea pasăre îşi va lua zborul ei clintii pe spatele unei lebede mari; şi umplând lumea de uimire, umplând cu faima ei toate scripturile, de-a pururi laudă cuibului în care se născu” – probează de-acum vocaţia faustică a omului, nestăvilita sete de cunoaştere a „celui ce gândeşte singur”. Ritmul alert al enumerărilor sugerează această febră creatoare, simptom al emancipării spirituale a omului care, demn urmaş al legendarului

Prometeu, îşi proclamă tot mai temerar supremaţia asupra naturii, smulge tainele materiei, descoperind atomul, anihilează distanţele:

Topitorii, cuptoare, mori, puţuri, fierăstraie, O sârmă dă lumină, o ţeavă vâlvătaie, O lampă duce graiul şi dă-n văzduhuri veşti că omul zămisleşte puterea din poveşti.

Secunda-ntrece veacul şi timpulse-ncovoaie Pe-o sfoară cât e firul de păr şi se agaţă Vecia, nesfârşitul, pe un crâmpei de aţă. Se-nnalţă slabul, omul pe aripi în Tării şi-aduce de acolo noi legi şi mărturii.

(*Cel ce gândeşte singur*)

Viziunea pe care o capătă în poemul lui Tudor Arghezi odiseea devenirii şi împlinirii omului degajă, aşadar, în multe din aspectele sale patetic înălţătoare, o măreţie sublimă. Formula „omenesc, prea omenesc” * nu numai că îşi pierde orice nuanţă peiorativă, dar, în loc de a mai legifera slăbiciunea ancestrală a omului, ajunge să echivaleze tocmai cu opusul acestei trăsături, exprimând o nouă dimensiune a sublimului, izvoxât din climatul tonifiant al lumesculuі. Sublima înălţare a omului e plătită „cu chin şi suferinţă şi slavă, omeneşte”. E o accepţie fundamental deosebită de sensul filosofic pe care gânditori iluştri, precum Kant şi Hegel, îl atribuiau acestei noţiuni. Filosoful din Königsberg contesta posibilitatea ca sublimul să fie conţinut în vreun lucru al naturii, într-o formă sensibilă, el privind „numai idei ale raţiunii”. Dezvoltând această idee, Hegel definea sublimul ca o „încercare de a exprima infinitul, fără a găsi în lumea fenomenelor un obiect care să se dovedească potrivit pentru această reprezentare”. Drept urmare, el vede sublimul cuprins „în substanţa unică şi absolută”, divinitatea ce a zămislit reprezentând „expresia cea mai pură a sublimului însuşi”, lumea creată fiind limitată, mărginită, un „accesoriu preamăritor al gloriei lui Dumnezeu”. Contingenţa fiinţei

umane cu sublimul, Hegel o considera realizabilă doar în conştiinţa nimicniciei acesteia faţă de divinitate: „În ceea ce îl priveşte pe om, de sublim se leagă sentimentul propriei sale finităţi şi în acelaşi timp sentimentul distanţei de netrecut ce-l separă de Dumnezeu”. (Hegel: *Prelegeri de estetică*.)

Forţa elevaţiei poetului nu mai glorifică acum tăria divinităţii, ci puterea omului care proclamă, afirmă cu vigoare, într-un sens eminamente constructiv, primatul posibilului înăuntrul realului. Lumea nu mai apare ca o revelaţie a lui

Dumnezeu, ci ca un univers dezdivinizat din momentul în care intră în raza cunoaşterii umane. Tot atunci universul îşi dezvăluie nemărginirea. Aşa încât angajarea neîncetată a omului pe drumul cunoaşterii e în concordanţă cu sensul devenirii lumii. Omul anexează, cu fiecare nouă descoperire, alte teritorii, pătrunzând tot mai adânc în infinitul universului care, concomitent cu efortul său, îşi desfăşoară imperturbabil extraordinara sa expansiune. Creaţia care venerează acest om, vocaţia sa faustică se recomandă ca o artă a sublimului. Vădind prin aceasta un profund caracter umanist, poemul *Cuitare Omului* aparţine, prin multiple legături, unei asemenea arte.

Autorul necunoscut al *Tratatului despre sublim* încercase, pe lângă o lămurire a termenului (sublimul egal „un ecou al măreţiei gândurilor”, „tot ce-i exprimat cu viaţă, cu răscolitoare putere de închipuire”, „acea aplecate de la natură către idei mari şi nobile”), sau o definire a artei sublimului (care s-ar remarca printr-o „desăvârşită înălţime a expresiei”), să desluşească în ce constă tehnica sublimului, stilul caracteristic acestei arte, ca şi procedeele, mijloacele de potenţare a sublimului: amplificarea expresiei, schimbarea ordinii cuvintelor, a

numărului şi persoanei, a timpului la verbe, selectarea cuvintelor, frumuseţea metaforelor etc. Asemenea mijloace artistice pot fi uşor detectate şi în poemul lui Arghezi. Sporirea expresiei în scopul revelării sublimului o observăm în cascada de epitete, comparaţii şi metafore ce se constituie în serii sinonimice, cum a remarcat Tudor Vianu. Iată unul din exemple, sublimul izbânzii omului fiind revelat prin contrast cu condiţia precară a înaintaşului său primitiv, înfăţişată astfel: Strein în pribegie, plăpând şi venetic, Erai cât o fărâmă de fulg şi de nimic, O coajă de tărâţe, o ţandără, o pleavă. Bălan şi gol, făptura parcă-ţi era bolnavă.

(*Chemarea îrmalţăm*) Faptul că pe parcursul poemului îmâlnim adeseori forme de rostire orală, nu obstrucţionează iradierea sublimului. Merită amintit că însuşi autorul *Tratatului despre sublim* prevenea asupra excesului de puritanism în alegerea expresiilor, prin selectarea doar a cuvintelor nobile şi expurgarea expresiilor simple, obişnuite: „Cuvântul vulgar e câteodată mai expresiv câţicât cel ales, după cum se vede din viaţa din toate zilele, iar ceea ce-i obişnuit e şi mai convingător”.

Probând un acut simţ al prospeţimii, mlădierii şi plasticităţii limbajului poetic, Tudor Arghezi îmbină fără discriminare termenii uzuali cu cei scriptici, cuvântul vechi şi rar cu forme dialectale de expresie. Spicuim câteva dovezi lexicale ale oralităţii stilului arghezian care fac din poet un rapsod, un cântăreţ, iar din poemul său, cum o arată şi titlul, o „cântare”, o slăvire a omului: „de-a surda”, „ne fu scris”, „zicu-mi”, „cleatini”, „hăis”, „cea”, „ohabnicele bunuri din danii şi din ocini”, „dosădit”, „nicăirea”, „i se năzare” etc. Un alt procedeu folosit e acela al alternării formei de adresare directă: „Auzi? Pricepi? Se poate vedea un mădular?”, cu o altă formă, disimulată, când autorul vorbeşte din perspectiva umbrei

care-l însoţeşte pe om:

La gaura veciei, simţindu-te de mult, Am stat ascunsă vremuri, ca mâţa, să ascult…

Sau recurge la o altă formă, dialogată, imperios interogativă, sporind tensiunea dramatică a momentului poetic: Deci, mi-ai ucis copiii, şi ţi-am ucis părinţii. De ce? Fără pedeapsă? De dragul suferinţei?

Dislocarea frazei, topica inversată sunt procedee artistice frecvent folosite ce conferă poeziei o anume solemnitate, iar discursului liric un ton sacadat:

Căci, dintre taine, legea, din toate cea mai mare, A vieţii, – i frământata şi veşnica schimbare.

Sau:

N-o să mai uit nici lupta cu sine-tx, nici acear.a, în cerc de orizonturi imens, câmpie vastă.

Atunci când, depăşind sfera umanului, viziunea poetului îmbrăţişează macrocosmosul, descoperind starea de perpetuă rodire, de veşnică nuntire a lumii – „E-o nuntă-n toată fir ea – putem identifica în poemul arghezian o altă dimensiune a sublimului. Universul material nu îi apare poetului imuabil, static, ci aflat într-o continuă schimbare şi metamorfozare. Fertilitate, creştere şi descreştere, germinaţie, facere şi desfacere sunt ritmuri ce exprimă acel principiu universal al transformării lucrurilor, al necontenitelor mutaţii ce au loc în sânul naturii. Prezentă în poemul *Cântare Omului* această viziune heracliteană capătă accente sublime atunci când dezvăluie spectacolul magnific al devenirii lumii Curg zilele şi vecii, ca apele devale, şi totul se-nmulţeşte, crescând să se prăvălească şi. prăvălit, se iscă din nou, fără hodină, Mai sus şi mai puternic într-alt chip de lumină. S-a-mpuţinat văpaia şi, – aproape stinsă, vine De creşte iar vâltoarea, stârnită de la sine. Şi somnului şi nopţii le este-adevăratul Ta le, a dospi în matcă, fierbintele

aluatul, la să-ncolţească plodul şi mugurii să dea, De la stejar la trestii, garoafă şi lalea.

(*Nunta*)

Fără a se complace în exaltări lirice, puternica individualitate poetică a lui Tudor Arghezi cunoaşte vibraţia inefabilă a ingenuităţii, acel palpit lăuntric ce tălmăceşte reacţia afectivă a creatorului la frumuseţea indicibilă a miraculosului vieţii, pe care i le sugerează tocmai „frământata şi veşnica schimbare" a acesteia, latenta sa gestaţie. „Naturii îi place să se ascundă", sună o cugetare a „Obscurului" din Efes. Adâncul insondabil al vieţii, tainicele ei precipitări subterane îi apar şi poetului ca enigme de nepătruns:

Pe dinafară, viaţa are puteri să-ndemne, Pe dedesubt urzită între tăceri şi semne. Cotoarele legate cu aur vor să spuie Ce ţin cuprins în scoarţe, şi-un gând cum se descuie, Dar fiecare titlu-i crestat pe-o carte-nchisă cu lacăte, cu cheia ştirbită, când e scrisă.

(*Mâna lui*)

În *Cântare Omului*, Tudor Arghezi pune în discuţie atât sensurile şi valorile esenţiale ale vieţii, cât şi marile ei tâlcuri. Unul dintre acestea, şi poate cel mai tulburător, tocmai prin apartenenţa sa la omenesc, ca atribut esenţial al acestuia, prin care omul are posibilitatea să se manifeste ca fiinţă cugetătoare, e limba. Ivirea ei îi apare poetului învăluită în mister, ca o problemă ce pune şi astăzi în dificultate pe „grămătic". Monologul liric al autorului, punctat de interogaţii, traduce inaptitudinea sa de a explica minunea pe care o venerează: într-adevăr pribeagă, ce-a fost întâi şi-ntâi, El, Omul? el, Cuvânml? că limbik-au rămas să glăsuiască minţii, din cărţi, şi fără glas.

E înger, e mireasmă atâta de uşoară.

Că fără vânt, nici aripi, de cum se iscă zboară?

(*Din taine*)

Dar, privită cu atenţie, însăşi făptura umană dezvăluie o fascinantă alcătuire ce nu îl lasă insensibil pe poet care, contemplând cu ingenuă uimire acest microcosm, are revelaţia ineditului său. Mâna e văzută ca o sublimă emblemă a umanului. Pentru a o înfăţişa, poetul recurge la succinte definiţii („E-o floare”, „E mută când vorbeşte tăcut”), la serii de comparaţii şi metafore, asemuind-o cu „o pecete / C-un crin săpat în mijloc şi litere secrete”, cu o „stea”, cu un „cuvânt fără glas” – serii ce se amplifică atunci când se trece la caracterizarea poetică a celor cinci degete. Acestea par a căpăta însemnele tipologice ale unor bizare personaje:

Cel din mijli>ce martor nepăsător şi poate să le ajute leneş pe celelalte toate. E rece, întârzie, pripelile-l ajung…

ce închipuie o însufleţită ceată de liliputani:

Al cincilea, gingaşul, mai micul, stă la coadă, Smerit că n-are cine să caute să-l vadă.

(*A*, *E*, *I*, *O*, *O*)

În această armonioasă configuraţie fizică, morală şi spirituală, rezultat în bună parte al modelării de sine, poetul vede chezăşia dăinuirii omului în timp, temeiul rezistenţei sale tenace în faţa primejdiilor:

S-ar fi ales de tine ceva, Adame, ciung? Ai fi putut răzbate un drum atât de lung.

Dacă-ţi lipsea, din toate, un simţ, neprihănitul Cercetător uşure şi ager, pipăitul.

(*Adame*)

Nu mai puţin tulburătoare se vădesc însă şi organele percepţiei vizuale: ochii. În strălucirea lor celestă, în limpezimea lor cristalină, ochii par un succedai! cu al lumii siderale cu care fiinţa terestră a omului, prin marile sale aspiraţii şi impulsuri sufleteşti, comunică într-un plan profund:

Câte stihii senine adânc se zbuciumară, la să-ţi

răsară limpezi icoanele de-afară?

E bâlbâirea noastră în stare să mai ştie Ce amintiri de noapte, rămase din Tărie, Căzând pe-o dâră lungă, de aur, dintre: stele, S-au închegat la tine în două peruzele…

(*Dar ochii tăi î*)

E sugerată astfel, şi nu doar aici, ideea configurării duale a naturii umane, idee ce se răsfrânge, structurând-o hotărâtor, în însăşi viziunea poetului. Acest dualism se relevă mai întâi sub aspect fizic, biologic:

Căci toate ale tale sunt gemene perechi, Tălpi două, două braţe, doi ochi, două urechi;

(*Copil din flori*)

apoi în plan moral, atesiând marea complexitate a firii umane, oscilaţia sa către laturile contrare ale existenţei:

Când eşti ce nu fuseseşi, când pari a fi şi tu, şi nentrerupt te cleatini între „ba da” şi „nu”, încredinţare dârză o zi, şi-o zi tăgadă, în lupta ta cu tine eşti unul şi-o grămadă.

(*Copil din flori*) Ochii îl pun pe om în contact cu acel dualism fundamental, cosmic: lumină-întuneric, ce i-a înrâurit încă de la origini fiinţa. Este semnificativă în acest sens poezia *Umbra*, care deschide poemul. Omul preistoric, care încă îşi încovoia „pe brânci” spinarea „printre vedenii”, nu realiza tovărăşia

Tu nu ştiai că suntem într-unul singur doi, împreunaţi pe viaţă din două firi străine Prin şubreda urzeală de aer dintre noi. Din momentul însă în care se ridică în poziţia verticală, omul are conştiinţa acestui aker ego nocturn, care va reintra în sine, va face iarăşi corp comun cu el doar în momentul final, când spiritul său va pogorî definitiv în regatul nopţii

Sunt petecul de noapte, dat ţie din născare, şi ies şi intru-n tine în zori şi în amurg. Din mine vii şi-n mine te-

ntorci, în bezna mare, Fărâmiţată-n oameni şi-n zilele ce curg.

Umbra devine astfel un fel de proiecţie simbolică a versantului nocturn al fiinţei omului, ea semnifică polul înnegurat al naturii sale duale. În viziunea romantică, acest dualism e împins până la totală sciziune, favorizându-se astfel evaziunea în imaginar.

E concludent, în acest sens, textul *Umbra mea* al lui Eminescu. Contemplându-şi umbra la lumina lămpii, în semiobscuritatea camerei, aşadar în acel spaţiu al solitudinii în care se estompează graniţa dintre real şi imaginar, eroul constată cu înfrigurată voluptate dedublarea personalităţii: „*Eu* cu *mine*. Ciudat! Această despărţire a individualităţii mele se făcu izvorul unei cugetări ciudate, care mă făcea să fixez aspra şi lunga umbra mea, astfel încât ea, jenată de-atâta căutătură, prindea încet, încet conture pe păreţi până a deveni clară ca un portret zugrăvit în ulei, apoi se-ngroşă plastic din părete afară, astfel încât sări din cadru jos şi mă salută surâzând, ridicându-şi căciula din cap”. Umbra devine un fel de alter ego terestru, eroul evadând ulterior în Lună.

În viziunea arghezianã, această însuşire dualã a omului care „ţine de două firi”, „şovăind cu gândul între pământ şi cer”, nu duce la dedublare, ci are contingenţe adânci cu acel dualism cosmic, omul urmărind cu tenacitate şi îndrăzneală, în tot procesul evoluţiei sale istorice, să-i „răzbească firea, din pântec la lumină”. El se afirmă prin aceasta ca un factor distractiv al „imperiului lui Ahriman”, ca un inflexibil duşman al somnului raţiunii, al negurilor care o asaltează la răstimpuri. În aspiraţia sa nelimitată către supremele valori morale şi spirituale – binele, adevărul, dreptatea – omul s-a dovedit un adversar dârz al răului, încă de când, hărţuit de spaime şi tenebre, acesta îi apărea în imaginaţie sub. Înfăţişarea

coşmardească a demonilor. Mai târziu, odată cu apariţia claselor, răul cunoaşte forma brutală a exploatării şi oprimării. Originea acestui rău nu este însă una transcendentă, el nu se ridică la rangul de principiu absolut şi nici nu este o fatalitate a istoriei ci, în viziunea arghezian㠎nrâurită profund de concepţia materialist-dialectică despre lume şi viaţă, răul dezvăluie o cauzalitate istorică şi socială. O dată cil luarea în stăpânire a pământului, cu dezvoltarea agriculturii şi făurirea uneltelor:

Şi se ivi, odată cu omul slobod, munca. Din pravila ei aspră, el îşi făcu porunca De fiecare clipă, simţind întâi, cu frică, în el nebănuit* puteri că se ridică.

(*Chemarea Innalţării*) Poetul evocă apoi trecerea omului într-o altă fază a vieţuirii sale pământene, când acesta nu mai trăieşte dispersat şi izolat, ci se integrează unor largi colectivităţi, făcându-se „din omul prigoanei, omenire”. Se creează „seminţii şi neamuri”, pământul se divide în „graniţe şi limbi”. Ca o consecinţă a inegalităţii sociale, apare robia, care „pălmuieşte” demnitatea de sine a omului, ascuţind antagonismul raporturilor dintre clase, dintre stăpâni şi slugi. Conflictul antagonic dintre om şi divinitate fusese generat tot de asemenea raporturi ireconciliabile;

Nu-i scris măcar stăpânul ales de voie bună şi sluga prietenie să ţie împreună.

(*Copil din flori*) o întruchipare a răului social este *Trufaşul*, ale cărui constante morale sunt aroganţa şi dispreţul faţă de popoare. Acesta reprezintă simbolic tagma marilor împilători ai umanităţii, a împăraţilor despotici, a tiranilor care, nutrind ambiţii expansioniste şi „ca să-şi păstreze sceptrul, momâia lor”, au împins popoarele „în sânge şi-n războaie”. Portretul moral al „Trufaşului” e sugerat printr-un cumul de fapte abomi-

Făţărnicia, cursa, urzeala şi minciuna.

Zâzania, otrava, mocnită în afară.

Le-a cuibărit şi-n ţară… Poetul dezvăluie urmările tragice ale exploatării şi învrăjbirii popoarelor, denunţând în aceeaşi manieră acuzat-interogativă, absurditatea războaielor de cucerire, nonsensul flagelurilor pustiitoare care antrenează pe oamenii simpli într-o diabolică dispută a anihilării reciproce: –.}.

Ce ţi-am făcut eu ţie, ce mi-ai făcut tu mie, la ţara ta să fie cu-a mea în duşmănie?

Ne pasă, oare, nouă, că domnii-n capitale Se-ngână ca dulăii rânjiţi şi-şi dau târcoal»? Ni se sporeşte vlaga, şi griul ni se coace Mai repede-n războaie decât în timp de pace?

(*Prietenie*)

Poetul incriminează xenofobia, „vrajba de străin”, aţâţată „de slugile alese cu leafă şi tain”, glosând liric, cu accente vădit antirăzboinice. Ivirea spoliatorilor, atunci când prin muncă „avuţia zestrei spori îmbelşugată”, ia aspectul unei invazii a unor păsări de pradă. Fizionomia clasei parazitare, a „elitei” demagogice e surprinsă cu sarcastică ironie, în care răzbate verva acidă a pamfletarului, prezent şi în vehementul rechizitoriu pe care îl face aceloraşi opresori în poemul *1907*: Purtau giubea cu blană, găitane şi chenar şi galbene mătănii, în mâini, de chihlimbar, Că neavând de lucru şi mătăsoşi la piele, îşi învâneau şiragul şi numărau mărgele.

(*Rândttida*)

Din clanul tentacular al spoliatorilor se desprind, îngroşate până la caricatural şi grotesc, feţele bisericeşti care predică cu ipocrite vorbe supunerea celor săraci faţă de stăpânitori: Atunci, se arătară cinci inşi ca de argint, Cu mâna-ncarligată în sus, blagoslovind, la nişte uriaşe burdufe de cimpoaie N-ar fi putut din şale nicicum să se-

ncovoaie.

Ca să dezlege, – zice Iordanul din pustie, – Curelele opincii Celui – ce va să vie. Neîmbrăcaţi în piele de capră, groşi în fuste şi burţi, dădeau dovadă că nu mâncau lăcuste, la omul sihăstriei, naintemergătorul Ioan Botezătorul.

Cu foalele lăsate sta otova piciorul.

(*Un altul zise*)

Agravarea exploatării face ca răul să se extindă ca o monstruoasă şi purulentă tumoare pe corpul societăţii: „Şi s-a întins leşinul şi putreda duhoare”. Extirparea răului îndelung dospit devine un imperativ al istoriei pe care numai revolta, lupta dreaptă a celor oprimaţi îl poate împlini: Puroaiele umflate, hrănite zraârc cu zmârc, Au copt buboiul negru, înmugurit în sfârc. Şi atunci, din ţară-n ţară, Buboaiele, atinse de ac şi foc, crăpară.

(*A mai trecut o vreme*) Toată această uriaşă bulversare socială, prin care se schimbă din temelii eşafodaje anchilozate, e văzută de poet la dimen-Linţoliul gros al morţii-ncepu să se deşire.

Irumptă, omenirea din ghizduri şi zăgaze
Isca vâltori, prăpăstii şi piscuri de talaze.

S-au prăbuşit în haos statuile, pe rând. Cu slava lor de idoli, de piatră şi pământ, (*A fost o neapte Oiirbă*) Poetul face o netă distincţie între luptă şi război. În concepţia sa, lupta maselor asuprite urmăreşte să imprime un sens coerent, progresist, istoriei şi vieţii sociale, detronând despoiismul şi instaurând dreptatea, în timp ce războaiele d: cotropire nu fac decât să dezlănţuie forţele iraţionalului. Imaginea extincţiei universale apare şi în poemul arghezian t şi, secerat de oameni, pământul, ca de-o boală, Va spânzura la urmă, – n văzduhuri, tidvă goală, şi nimeni, nicăirea, ce-a fost n-o să mai ştie, Când ţările-ngropate vor fi nişte sicrie.

(*Luptă şi război*) De data aceasta stihialul, eshatologicul nu mai sunt, ca la Eminescu – în poemul *Demonism* bunăoară – rezultatul expansiunii vizionare, dincolo de fruntariile realului, a unui geniu prea adeseori nedezis în scepticismul său de anomaliile epocii. La Tudor Arghezi această sumbră „imago mundi" semnifică un avertisment şi un îndemn pentru umanitate să-şi concentreze forţele în scopul făuririi unui ideal înaintat, constructiv de viaţă, într-un climat de pace şi frăţie.

Chitare Omului devine astfel o creaţie înalt reprezentativă pentru umanismul structural al operei poetului. Viziunea dialectică asupra evoluţiei istorice a umanităţii pe care o degajă poemul e străbătută de încrederea autorului în destinul luminos al acesteia, în capacitatea omului de a fi sieşi stăpân, de a pătrunde tainele lumii prin puterea raţiunii şi cutezanţa faptei sale. Măreţia acestui destin, patetica simfonie a devenirii umană îşi sporesc acordurile sublime în partitura vivifiamă, seducătoare a acestui poem.

IADRIAN ANGIIELESCU

BIBLIOGRAFIA POEMULUI

CÂNTARE OMULUI. Slinuri. Editura de Stat pentru Literatură şi Artă, Bucureşti, 1956.

TELEHOLD. Vâlogatott versek 1906 – 1956. Forditotta es *ar* eloszot xrta Szemifr Ferenc. Irodalmi Konyvkudo, Bukarest, 195S.

VERSURI ALESE. Cuvântn înainte d; Marcel Breslaşu. Editura Tineretului, Bucureşti, 1953.

VERSURI, cu o prefaţă de Mihai Beniuc. Editura de Stat pentru Literatută şi Artă; Bucureşti, 1959.

VERSURI ŞI PROZE. Prefaţă de Paul Georgescu. Editura Tineretului, Bucureşti, 1960. Biblioteca şcolarului.

VERSURI. Cuvânt înainte de Mihai Raba. Editura pentru Literatură, 1960. „Biblioteca pentru toţi", nr, 20.

VERSURI. Editura pentru Literatură, Bucureşti, 1961.

TESTAMENTOM. Vâlogatott versek. Europa Konvvkiadă, Budapest, 1961.

SCRIERI, vol. 3. Versuri, Editura pentru Literatură, Bucureşti, 1963.

VERSURI LUNGI, prefaţă şi note de D. Micu, Editura Tineretului, Bucureşti, 1965.

VERSURI, vol. I. Editura pentru Literatură, Bucureşti, 1966.

ÎN NO ALL UOMO. (Poema) Traduzione e commento di Rosa Del conte, Roma Lerici, 1968.

POEZIF, ediţie ilustrată de Ligia Macovei, Editura Minerva, Bucureşti, 1970.

REFERIRI CM11ICE

Le oui Itacoński, *Tudor Arghezi „Cântare Omului" Steaua*, an. VII, nr. 10, 1956.

Radu Popescu, *Tudor Arghezi „Cântare Omului"*, *Con tem por anul*, nr. 43, 1956.

Mihail Petroveanu, *Tudor Arghezi „Chitare Omului" Gazeta literară*, an. III, nr. 28, 29, 1956.

G. C a 1 inescu, „Cronica optimistului": O *încheiere*, *Contemporanul*, nr. 1*2, 27* martie 1959.

I. D. Bălan, *Artist desăvârşit al cuvântului*, *Luceafărul* an. III, nr. 10, 1960.

O v. S. Grohmăl niceanu, *Tudor Arghezi*, Bucureşti Editura de Stat pentru Literatură şi Artă, 1960.

Mihail Petroveanu, *Tudor Arghezi*, *Poetul*, Bucureşti, Editura pentru Literatură, 1961.

Tudor V i-a lu', *Arghezi poet al omului*. „Cântare Omului" în cadrul literaturii universale, Bucureşti, Editura pentru Literatură, 1964.

Dumitru Micu, *Opera lui Tudor Arghezi*. Eseu despre vârstele interioare, Bucureşti, Editura pentru Literatură,

1965.

Emil Manu, *Prolegomene argheziene*, Bucureşti, Editura pentru Literatură, 1968.

CUPRINS

Umbla 5
Nicio sila! >. t-mi: „tgă 7
Piuă atunci 9
Împlinire IC
La stele 12
Flacăra păzită… 14
Născocitorul 15
Pe drum 17
Chemarea îmia ţării… 18
Eu, umbra 20
Mâna lui 22
Să ţi-o sărut… 21
A.EJAU *26*
Adame 23
Dar ochii tăi?… 29
Mai sus 31
Om cu om 33
Copii din fiori.34
Nunta 37.
Din taine. 39
Trufaşul 40
Prietenie 41
Jale. 43
Luptă şi război 45
Rânduiala. 47.
Un altul zise…50
Temeiul ni-i frăţia 53
A mai trecut o vreme 56
A fost o noapte oarbă 58
Sângele 60

Cel ce gândeşte singur 62
Postfaţă... i? s «. 65
Bibliografia poemului 89
Lector: AURORA PÂRVU Tehnoredactor: AURELIA ANTON
A păi ut 1S72. Tiraj S3 ISO ex. broşate. Hârtie tipar A (la 63 g: r J. l'on u: →». M-iX f X> ed. 2, io. Coli tipar S.A. nr. ISS4/ZS72. C.Z. pentru *bibliotecile mari* şi *mici 859 – 1.*
E
Tiparul executat sub comanda nr. 20 103 la Combinatul Poligrafic „Casa Semteii", Piaţa Scânteii nr. 1.
Bucureşti Republica Socialistă România